

Jaroslav Pánek (Praga)

Pisma Frana Govekarja Čehom

(Prispevek k zgodovini slovensko-čeških odnosov v prvi polovici XX. stoletja)

Govekarjevo življenjsko delo, zlasti še udejstvovanje na področju gledališča, pa naj ga že cenimo kakorkoli, je neločljivo povezano z njegovimi odnosi do Čehov, čeških igralcev in češke dramatike.¹ Širok spektrum zanimanj tega gledališčnika je našel plastičen odmev v korespondenci s prijatelji in znanci na Češkem; v teh pismih, ki so bila namenjena večinoma ljudem z enostranskimi informacijami o dogodkih v Sloveniji, si je njihov avtor lahko privoščil zelo pregnantne formulacije svojih nazorov in je odkrival svoja mnenja, ki bi jih najbrž marsikdaj pred Slovenci zamolčal.² Zato so ta pisma, odposlana na Češko v prvi polovici XX. stoletja, zanimiv vir za spoznavanje njegove kulturne dejavnosti, predvsem pa njegovega karakterja, nazorov, političnih, estetskih in etičnih mnenj in celo spretno skritih spletk proti osebnim sovražnikom. Če nočemo biti do Govekarja nepravilni, ne smemo slediti samo negativnih pojavov v njegovem delovanju, kar velja seveda tudi za korespondenco. Prav številna pisma, ki jih tu objavljamo, kažejo njegovo vnemo za razvoj slovenskega gledališča, za poglobitev gledaliških stikov med Slovenci in Čehi, celo skrb za revne slovenske študente, ki so prihajali v Prago in za katere je Govekar iskal podpore pri čeških znancih.³ Zato nočemo s to objavo prispevati k obsodbi Govekarja, marveč še h globljemu spoznavanju njegovega deleža v razvoju slovenskega gledališča in obenem v zgodovini slovensko-čeških odnosov na raznih področjih kulturnega sodelovanja.⁴

¹ Osnovno delo, posvečeno tej tematiki, so Dušana Moravca Vezi med slovensko in češko dramo. Ljubljana, Slovenska matica, 1963 (Vezi).

² Tu menimo predvsem Govekarjeva »odkritosrčna« pisma prijatelju J. K. Strakatemu (glej skupino IV); da je bil mnogokrat netakten in nekritičen tudi v korespondenci, namenjeni Slovencem, je razvidno npr. iz študije Novo gradivo o Govekarjevi vlogi v slovenskem gledališču (Ob korespondenci Hinka Nučiča). Dokumenti SGM VIII (19), Ljubljana 1972, str. 1—18.

³ Glej pisma Govekarja Strakatemu, št. IV/15 in IV/19.

⁴ Analiza Govekarjeve korespondence je pokazala, da je nemogoče izbrati izključno pisma (oz. njihove dele), ki se nanašajo neposredno na gledališko zgodovino, ne da bi s tem izgubili kavzalno kontinuiteto. Gledališče, književnost, družbeni stiki

SLOVENSKEGA DEŽELNEGA GLEDALIŠČA
V LJUBLJANI.

1909

Хорошо, господа ребята!

Pa tako sam bil zadovoljan štiti v Društvo, ker nisimo mogli smeti svoje ^L sestavo
budžeta 1904/05. Kot referent pa sam
moral ovladi v budžetu.

Pismo se nadejam, da bom mozel vrnj
 osti. Ljubi v Druzo. Dvojani Ljubi.
 In se bom usodil obvestiti Vas bogo.
 jener (Ljubi namo).

De oca, sem vam Laležen, ki se
blagovodite Ljubiti za meni potrebne
sile. Cil sem, ki ste celo' invarovali!
Jut se udeležim, ki bo povoj. Joudela
in Ld. izbora.

Di se mi fe, la ste e inservibile

Začetek Govekarjevega pisma Šubertu

Med osnovna Govekarjeva načela je vsekakor spadala slovanska vzajemnost in potreba, razvijati in krepiti stike med Slovenci in Čehi. Františku Táborskemu je leta 1907 pisal: »...kar interesuje Vas, interesuje mene. Slovani smo ena družina.

in politika se v Govekarjevih pismih tako prepletajo, da bi vsak izbor razbil to kontinuiteto in onemogočil pravilno ter vsestransko interpretacijo teh virov. Edina bolj pomembna izjema bi lahko bili zadnji pismi Govekarja Strakatemu iz leta 1938 (št. IV/18–19), ki v njih sicer ni govora o gledališču, marveč o sodobni politični situaciji. Če naj naša situacija prispeva k poznavanju Govekarja-človeka, sta za njo važni tudi omenjeni pismi, ki kažeta njegovo politično orientacijo in izrazit odpor proti fašizmu.

ideali so skupni, uspehi nas vseh«;⁵ dvajset let pozneje je pripomnil v pismu Zdenki Háskovi: »Tudi moj ded je bil pravi Čeh, rodom iz Znojma. Zato ljubim vse dobre Čehe...«⁶ Dejstvo, da je bil pisatelj po materi češkega porekla, je najbrž pripomoglo k temu, da je postal eden najbolj vnetih propagatorjev češke kulture na Slovenskem. Seveda je vplivala nanj atmosfera časa, ko so imeli Slovenci s Čehi največ skupnih interesov in ko se je njihovo sodelovanje vsestransko poglobljalo.

V tej smeri je bila velikega pomena tako Govekarjeva dejavnost v gledališču, kjer je podpiral češke igralce in češki repertoar,⁷ kot uredniško, publicistično in prevajalsko delo. Po njegovi zaslugi so bila poslovenjena dramska dela F. X. Svobode, Josefa Štolbe, Gabriele Preissove, Aloisa Jiráska, Viktorja Dyka in Olge Scheinpflugove, ki so bila bodisi uprizorjena ali tiskana, ali pa so ostala v rokopisu. Poleg tega je prevedel romana Aloisa Jiráska in Jaroslava Haška.⁸ Veliko člankov in vesti o češki kulturi je Govekar napisal v razne slovenske časopise, njegov »Slovan« pa je v obdobju 1902—1910 prinašal najbrž najbolj pogoste informacije o Čehih v vsej zgodovini slovenske publicistike.⁹ Govekarjevo delo za razvoj slovensko-čeških stikov je bilo vsekakor zelo obsežno in bi si zaslužilo samostojne študije. Za uvod v objavo Govekarjevih pisem pa je menda bolj potrebno na kratko pregledati odnos Čehov do Govekarja. To bo vsaj v grobih črtah pokazalo češke odmeve njegovega udejstvovanja, odnosno, kako so sprejemali Govekarjeve podatke in mnenja na Češkem, se pravi, kako so njegove informacije vplivale na sodbe o slovenski kulturi v češkem časopisju do začetka druge svetovne vojne.

Poznavanje Govekarja na Češkem se seveda ne more primerjati z odmevi, ki so jih tukaj izzvala dela njegovega umetniškega in življenjskega oponenta Ivana Cankarja,¹⁰ vendar pa je Govekar svoj čas spadal na Češkem med najbolj znane — in celo najbolj cenjene — slovenske kulturne delavce. K temu so gotovo prispevali zlasti njegovi številni obiski (iz korespondence in sodobne publicistike lahko zasledimo predvsem bivanje v Pragi maja 1909, maja 1918 in septembra 1930)¹¹ in objavljanje prispevkov v čeških revijah »Slovanský přehled«, »Divadlo«, »Jevišťe«, v uglednem dnevniku »Národní listy«, oziroma v praški nemški »Politik«. Poleg teh manjših člankov in študij, ki govore o slovenskem gledališču, likovni umetnosti in

⁵ Glej pismo št. III/1 (21. okt. 1907).

⁶ Glej pismo št. V/1 (10. jan. 1927).

⁷ Prim. opombo št. 1 in v objavljeni korespondenci pisma Šubertu in Strakatemu.

⁸ Podrobne podatke o prevodni dejavnosti vsebujejo naslednje knjige: J. K. Strakatý, Katalog výstavy literárního díla a bibliografie pěti československo-jihoslovanských pracovníků-jubilantů: Jana Hudece, J. Zd. Raušara, Frana Govekara, Ivana Laha a Božo Lovriče, Praha 1932, str. 11 sq.; Jihoslovanská a československá literatura ve vzájemných překladech (Knihopisné příspěvky), Praha 1935, str. 26, 30 sq.; Repertoar slovenskích gledališč 1867—1967. Ljubljana 1967.

⁹ Oton Berkopec, K jubileu Frana Govekara a dra Ivana Laha. Československo-jihoslovanská revue II, 1931—32, str. 218.

¹⁰ Prim. O. Berkopec, Delo Ivana Cankarja v čeških prevodih in v luči češke publicistike do prve svetovne vojne. Slavistična revija 17 (1969) — 19 (1971), passim.

¹¹ Glej pismo št. I/4; První čeští hosté v Praze. Národní listy 58, 1918, št. 10, str. 1, 15. V. — Članek izpričuje udeležbo številnih slovenskih gostov na proslavi 50. obletnice nastanka Narodnega gledališča v Pragi; Govekar sicer ni omenjen, toda gotovo je bil član slovenske delegacije, saj se na recepcijo v praški vinarni »Zlatá husa« spominja še v pismu Zdenki Háskovi leta 1931 (št. V/3); o zadnjem obisku piše [J. K. Strakatý], Milí hosté z Jugoslávie. Národní listy (Večerník) 70, 1930, št. 258, str. 2, 19. IX., spominja se ga tudi Govekar v pismih št. IV/7—8.

zgodovini,¹² je izšla v češkem prevodu tudi njegova knjiga novel in črtic »O te ženske!« (1910).¹³

Po prvih prispevkih v češkem časopisju je bil Govekar že toliko znan, da ga je uredništvo (v njem je sodeloval poznavalec slovenske književnosti, pesnik in prevajalec dr. Jaromír Borecký) založniškega društva »Maj« povabilo k udeležbi v anketi o razvoju slovenske vzajemnosti. Govekar je kot predstavnik Slovencev odgovoril na osrednje vprašanje, da »je kulturna enota med Slovenci, Hrvati, Srbi in Bolgari tako rekoč gotova stvar« in je predlagal nekatere konkretne ukrepe, kako naj bi še naprej poživili medсловanske vezi.¹⁴

V času, ko so slavile največje zunanje uspehe Govekarjeve »narodne igre«, je izšla v praški gledališki reviji »Česká scéna« razmeroma obsežna ocena njegove dosežanje gledališke dejavnosti. Panegirik je žal podpisan samo s kratico Bč., zdi se pa, da je bil »naročen« od samega slovenskega gledališnika, ker si ne moremo misliti, da bi kdo od čeških kritikov tako natanko poznal Govekarjevo delo, medtem ko se za drugo slovensko dramatiko (predvsem za Cankarja) ni niti zmenil. Iz članka izzveneva brezmejno občudovanje do »genialnega Slovence«, ki si »z vsemi močmi prizadeva pobratiti Čehe in Slovence«. Pisec je dokazoval, da so Govekarjeva dela »najbolj popularna med vsemi slovenskimi dramami in da jih stalno uprizarjajo na vseh slovenskih odrih. Njegove [= Govekarjeve] drame so prevzete iz življenja kmečkega ljudstva, imajo izborno gledališko tehniko, so polne humorja in odlikujejo se z lepimi ljudskimi tipi. Najboljša je njegova satirična komedija »Martin Krpan«.
Avtor članka je celo (z anonimnim napadom proti sodobnim češkim dramaturgom) poudarjal dolžnost Čehov, da uprizorijo Govekarjeve drame tudi na čeških odrih.¹⁵

Ta želja anonimnega pisca se ni izpolnila in — kolikor vemo — Govekarjevih dram ni uprizorilo nobeno češko gledališče, medtem ko so o Govekarju samem pisali češki časopisi tudi pozneje večinoma zelo pozitivno. Če izpustimo številne beležke in dnevne vesti, ki so omenjale Govekarja v zvezi z osebnimi spremembami v vodstvu ljubljanskega gledališča,¹⁶ moramo opozoriti na razgovor s slovenskim dramatikom, ki ga je objavil na koncu prve svetovne vojne njegov znanec in pozneje zvest prijatelj — novinar J. K. Strakatý. Strakatý, ki se je z Govekarjem seznanil leta

¹² Prim. J. K. Strakatý, op. cit. (opomba št. 8), str. 16; O. Berkopec, op. cit. (opomba št. 9), str. 217—219. — Posebno zanimiva sta naslednja češka prispevka Frana Govekarja: Z Lublaně (První slovinská umělecká výstava). Slovanský přehled 3, 1900/01, str. 86—89; Shakespeare a Slovinci. Prev. Fr. Sedláček. Časopis pro moderní filologii a literatury 6, 1918, str. 24—27; referat o tem članku je izšel v dnevniku Venkov 12, 1917, št. 231, str. 3—4, 29. IX. — Obsežno Govekarjevo poročilo (Plzeňská svatba v Lublani) smo našli celo v plzeňském dnevniku Nová doba 40, 1934, št. 254, str. 3, 12. IX.

¹³ Fran Govekar, Oh, ty ženy! Novely a obrázky. Prev. J. Kofroň, Praha, E. Beaufort, 1910, 258 [2] str. — Poleg tega je potrebno zabeležiti vsaj še dva krajša prevoda Govekarjevih del: Pavlina. Prev. Dagmar [= Hana Prusiková]. Besedy lidu 18, 1910, str. 340—343, 358—359; Lublaň. [Prev. J. K. Strakatý.] Národní listy 68, 1928, št. 98, str. 1 — priloga »Lublaň«, 7. IV.

¹⁴ Anketa »Máje« — Slovanský postup. Odpovídá Slovinec Fr. Govekar. Máj 4, 1905/06, str. 482—483.

¹⁵ Bč., Fran Govekar. Slovinský žurnalista, spisovatel a intendant Národního divadla v Lublani. Česká scéna (Divadelní list vydávaný péčí Českého reklamního podniku v Praze I) 3, 1906, št. 1—2, str. 2.

¹⁶ Npr. dnevnik Venkov 3, 1908, št. 139, str. 9, 14. VI. poroča o tem, da je po nastopu Frana Govekarja v funkciji ravnatelja dobilo SDG možnost, »da bi se konsolidiralo«.

1913, ga je poleti 1918 obiskal v Ljubljani, da bi zvedel kaj o bodočnosti Slovenskega deželnega gledališča. Praški novinar je že marsikaj vedel o prejšnji dejavnosti Frana Govekarja, zato je pojasnjeval, da ima bivši intendant izredne izkušnje, »toda gospodarske težave so prepogosto uničevale njegove najboljše namene in polete za umetniškimi ideali. Tako je moral pogosto popuščati gledališki publiki. Zdaj pa je sprejel nase odgovorno in težko vlogo, da sestavi novi gledališki ansambel in oživi gledališče, kar se mu bo spričo njegovega organizacijskega talenta gotovo povsem posrečilo.«¹⁷

Ob Govekarjevi petdesetletnici sta izšla o njem vsaj dva češka članka. V dnevniku »Národní politika« je bilo govora predvsem o »odkritosrčnem prijatelju našega naroda«,¹⁸ drugi članek (v glasilu Českoslovaško-jugoslovanske lige) pa je prinesel pregled njegovega dotedanjšnjega ustvarjanja. V Govekarju vidi »enega od najbolj živahnih kulturnih delavcev jugoslovanskega [!] naroda«, s katerim so povezani začetki razvoja slovenske žurnalistike in ki se je vedno zavzeto bori za obstoj slovenskega gledališča.¹⁹ Govekarjev ugled v Pragi je bil takrat tako velik, da so njegove misli navajali kot vzgled, kako je treba reševati politične in narodnostne probleme v Jugoslaviji.²⁰

Samo pozitivna mnenja o Govekarju so izšla v češkem tisku tudi ob njegovi šestdesetletnici. J. K. Strakatý je v dnevniku »Národní listy« pisal o »našem preizkušenem prijatelju«, ki je izšolal vrsto čeških gledaliških umetnikov in se ga ti radi spominjajo. »Govekar je vedno širil in uveljavljal napredne ideje in ne enkrat je s svojim energičnim posegom rešil situacijo. Sam se je za vse zanimal in tudi v drugih je znal zbuditi podobno zanimanje, s svojo živahnostjo in bistroumnostjo je vznemirjal svojo okolico, ki ga je ljubila in spoštovala spričo njegovega milega značaja ter izrednega znanja.«²¹

O »prijatelju našega naroda« in »dolgoletnem skoro edinem resničnem delavcu v slovenskem gledališču« je izšel jubilejni članek v uradnem dnevniku »Československá republika«, ki ga je zelo verjetno napisala Zdenka Hásková. V članku je posebej poudarjeno, da ima Govekar na Českoslovaškem »mnogo osebnih prijateljev in tudi hvaležnih častilcev.«²²

Če bi hoteli nadaljevati s pregledom pozitivnih vrednotenj Govekarja, bi morali navesti tudi vsaj še dve knjigi spominov, ki ju bodo še dolgo ljudje brali, medtem ko bodo vsi omenjeni članki že davno pozabljeni. Prvi slovenski Romeo Rudolf Deyl se še po desetletjih spominja Govekarja z izrednimi simpatijami²³ in tudi Růžena Nasková-Nosková piše o »odkritosrčnem prijatelju Čehov«.²⁴ Ker sta oba igralca dalj časa z Govekarjem sodelovala in bila pod njegovim neposrednim vodstvom, ni mogoče njunih pričevanj podcenjevati.

¹⁷ J. K. Strakatý, Slovincské divadlo v Lublani. Rozhovor s jeho ředitelem Fran. Govekarem. Cesta 1, 1918/9, str. 385—387.

¹⁸ Spisovatel Fran Govekar. Národní politika 39, 1921, št. 342, str. 8, 13. XII.

¹⁹ K padesátiletému jubileu Fran. Govekara, slovinského žurnalisty a spisovatele. Československo-jihoslovanská liga II, 1922, str. 11—12.

²⁰ Království SHS. Národní politika 40, 1922, št. 22, str. 2—3, 22. I.; št. 26, str. 3, 26. I.

²¹ J. K. S. [= Strakatý], Šedesáté narozeniny Frana Govekara. Národní listy 71, 1931, št. 340, str. 9, 12. XII.

²² Šedesáté narozeniny slovinského spisovatele Frana Govekara. Československá republika 252, 1931, št. 287, str. 4, 10. XII.

²³ Rudolf Deyl, Opona spadla. Vzpomínky a paměti. Praha [1946], str. 57 sq.

²⁴ Růžena Nasková, Jak šel život. Paměti a zápisky. Praha 1960, str. 85.

znani masarykovec Anton Dermota je ob 25. predstavi »Rokovnjačev« obsodil to igro kot literarno nevredno,²⁶ leta 1907 pa je celo Govekarja in »letošnje intrige intendance« označil za krivce ljubljanske gledališke krize, na drugi strani pa je z veseljem pozdravil premiero Cankarjeve drame »Za narodov blago«.²⁷

O »velikanskem delu« Frana Govekarja je zapisala leta 1909 nekaj besed tudi Zofka Kvedrova. Priznala je slovenskemu naturalistu pripovedniško nadarjenost, obenem pa je pokazala njegovo glavno vlogo v organizacijskem (uredniškem in gledališkem) delovanju. O Govekarjevi dramatiki je sodila, da »Govekar morda preveč popušča grobemu okusu širokih slojev, toda brez njega [Slovenci] najbrž sploh ne bi imeli ljudskih iger«. Zelo pravilno je pisateljica povedala, da je treba z definitivno oceno še nekaj časa počakati, »ko bomo malo starejši in bolj mirni«.²⁸

Samo na kratko in brez posebnega vrednotenja je omenil Govekarjevo delo Ivan Grafernauer v preglednem članku o najnovejši slovenski književnosti.²⁹ Objektivno je pisal o pozitivnih straneh Govekarjeve dejavnosti in o njegovem sporu s Cankarjem, oziroma o literarnih neuspehih, takrat mladi literarni zgodovinar Oton Berkopec v člankih o Govekarju in v študiji o novejši slovenski književnosti.³⁰

Po tem pregledu pozitivnih sodb o Govekarju, ki smo jih navedli iz čeških časopisov, lahko sklepamo, da je bil odnos Čehov drugačen, tako rekoč nasproten odnosu Slovencev do njega. Na to dejstvo je gotovo vplivala nepopolna in enostranska informiranost čeških piscev in seveda tudi slavjanofilska, odnosno čehofilska orientacija Frana Govekarja. Tega se je slovenski naturalist prav dobro zavedal in nedvomno je poskušal izkoristiti situacijo v svoje namene. Ni slučajno, da prosi npr. Táboreskega, naj posreduje v znani dnevnik »Národní listy« vsaj »kratko vest o našem zavodu... Toda brez opazke, da je dopis iz Ljubljane!«³¹

Menimo torej, da pričujoča objava Govekarjevih pisem lahko pomaga osvetliti ne samo njegove odnose do Čehov, marveč tudi marsikatero podrobnost iz življenja in delovanja ljubljanskih gledališnikov in sploh kulturnih delavcev v prvih štirih desetletjih našega stoletja.

* * *

Objava pisem Frana Govekarja Čehom vsebuje pet skupin dopisov, ki jih je pisal petim češkim znancem: bivšemu ravnatelju Narodnega gledališča v Pragi Františku Adolfu Šubertu (4 pisma, 1901—1909), pisatelju in dramatikui Aloisu Jirásku (3 pisma, 1906—1907), novinarju in kritiku prof. Františku Táboorskemu (2 pismi, 1907—1908), novinarju in znanemu propagatorju češko-slovenske vzajemnosti Janu Karlu Strakatemu (19 pisem, 1918—1938) in pisateljici, ženi pesnika Viktorja Dyka,

²⁶ A. D. [= Anton Dermota], Rokovnjači. Slovanský přehled 6, 1903/04, str. 384.

²⁷ D. [= Anton Dermota], Slovinské zemské divadlo. Slovanský přehled 9, 1907, str. 191.

²⁸ Žofka [!] Kveder-Jelovšková, Něco ze slovinské literatury. [Prev. Zdenka Hásková.] Národ (List svobodomyšlný) 2, 1909, št. 24, str. 2, 28. V.

²⁹ Ivan Grafernauer, Přehled nejnovější literatury slovinské. Prev. J[osef] Vuga. Slovanský přehled 1914—1924, str. 335—338.

³⁰ Oton Berkopec, Fran Govekar. Slovanský přehled 23, 1931, str. 784—785; isti, K jubileu Frana Govekara a dra Ivana Laha. Československo-jihoslovanská revue II, 1931—32, str. 216—222; isti, Slovinská literatura po válce. II — Prosa. Slovanský přehled 23, 1931, str. 335.

³¹ Glej pismo št. III/2. S podobnimi prošnjami se srečamo tudi drugje v objavljeni korespondenci.

Zdenki Háskovi (9 pisem, 1927—1934). Originali vseh objavljenih pisem so ohranjeni v zapuščinah navedenih oseb v Literarnem arhivu Muzeja narodne književnosti (Literární archiv Památníku národního písemnictví) v Pragi, samo pisma, odposlana Aloisu Jiráskovi, so v Jiráskovi zapuščini v posebnem muzeju (Muzeum Aloise Jiráska a Mikoláše Alše) v praškem letnem gradiču Hvězda. V Literarnem arhivu je ohranjeno še eno Govekarjevo pismo češkemu pisatelju in poznavalcu južnih Slovanov Josefu Holečku (1853—1929) iz leta 1923; v to objavo ga nismo sprejeli, ker nima zanjo pomena, prav tako kot nekatere razglednice (oz. dopisnice) Govekarja Strakatemu, ki ne vsebujejo nič več kot vljudnostne pozdrave. Na drugi strani pa obžalujemo izgubo (upamo, da samo začasno) pisem Frana Govekarja univ. prof. Karlu Kadlec (1865—1928), pravniku in slavistu, ki je deloval tudi kot tajnik Narodnega gledališča v Pragi. Pet Govekarjevih pisem (1898—1906), ki naj bi jih Kadlec prejel, je bilo še leta 1957 inventarno zabeleženih v Arhivu Narodnega muzeja v Pragi, danes pa jih pogrešajo.³² Želeli bi to objavo pozneje dopolniti prav s temi pismi in seveda tudi z onimi, ki jih je Govekar pošiljal drugim znancem v Prago, ki pa danes še niso dostopna, oz. znana.

Objavljena pisma so urejena kronološko v skupinah po osebah, ki si je z njimi Govekar dopisoval. Za lažjo orientacijo označujemo skupine pisem (osebe) z rimskimi, posamezna pisma pa z arabskimi številkami. Vsa važna pisma so izdana in extenso brez kakršnihkoli sprememb,^{32a} le izjemoma (kjer je bil za objavo pomemben samo del vsebine), so tiskana v registah; to velja še posebej za pisma Strakatega Govekarju (tipkane kopije, ohranjene v zapuščini J. K. Strakatega šele od leta 1927), ki pomagajo bolj točno in jasno interpretirati to, kar je Strakatemu napisal Fran Govekar.

Komentar k pismom je sestavljen tako, da bo pojasnjeval predvsem češka (po potrebi tudi druga) imena in realije, katerih poznavanje je potrebno za razumevanje Govekarjevih pisem. V nekaterih primerih pa žal ni bilo mogoče o omenjenih osebah najti vseh ustreznih podatkov.

I. Pisma Frana Govekarja Františku Adolfu Šubertu 1901—1909

František Adolf Šubert spada med tiste vsestransko razgledane kulturne delavce, ki jih je češki narod v drugi polovici 19. stoletja največ potreboval. V času, ko je narodni preporod dosegel svoj višek in so Čehi na vseh področjih premagovali dotedanje nemško nadoblast, sta bili prav Šubertova energična osebnost in velika organizatorska vnema v njegovem delovanju izrednega pomena.

F. A. Šubert se je rodil 27. marca 1849 v Dobruški, vzhodnočeškem mestecu z bogato kulturno tradicijo. Že na otroka je imelo močan vpliv amatersko gledališče v rojstnem mestecu in branje rodoljubnih knjig. Po študiju na gimnaziji v Hradcu Královem ni postal duhovnik, kakor si je mati želela za svojega najmlajšega, že

³² Prim. František Batha, *Jugoslavica v Literárním archivu Národního musea. Praha 1957*, str. 14; žal ne moremo popolnoma zaupati niti temu kratkemu pregledu jugoslavik v Literarnem arhivu, ker vsebuje vrsto nepravilnih podatkov (tako npr. o številu pisem Govekarja Strakatemu).

^{32a} Skoraj vsa Govekarjeva pisma so napisana s peresom, edina izjema (pismo št. IV/7) pa s pisalnim strojem.

devetega otroka, marveč je študiral filologijo. Namesto da bi postal »vsaj« profesor, je začel sodelovati v različnih časopisih in postal je novinar ter publicist. Bil je ne samo nadarjen pisatelj, ampak tudi zelo sposoben organizator, ki je pomagal osnovati Društvo čeških novinarjev (1877). Vse bolj in bolj se je usmerjal h gledališču. Od leta 1880 je bil odbornik Društva za ustanovitev Narodnega gledališča v Pragi in ko je bilo po požaru renovirano gledališče definitivno odprto (1883), je bil izvoljen za prvega ravnatelja.³³

To pomembno funkcijo je opravljal do leta 1900 in obenem ostal zvest svoji pisateljski in narodni dejavnosti. Napisal je monumentalno delo o nastanku Narodnega gledališča,³⁴ vodnik po njegovem poslopju ter vsako leto izdajal almanah o razvoju gledališke dejavnosti in še z drugimi publikacijami pospeševal zanimanje češke javnosti za »zlati hram nad Vltavo«. Velikega pomena je bilo ne le njegovo umetniško vodstvo (nastopal je kot dramatik, dramaturg in režiser), marveč tudi gospodarsko zavarovanje gledališča. Ker ni hotel postati suženj modnih zahtev malomeščanske publike, je našel drugo rešitev: organiziral je posebne predstave za delavce in druge gledalce, ki niso mogli plačevati vstopnine, ki pa so nekoč po svojih možnostih največ prispevali za zgradbo Narodnega gledališča. Šubertova iniciativa je rodila »gledališke vlake«, ki so pripeljali tisoče in tisoče narodno zavednih Čehov iz podeželskih krajev na predstave, pripomogla pa je tudi k poglobljanju kulturnih stikov z drugimi slovanskimi narodi. V zgodovini slovensko-čeških odnosov pomeni prav slovenski gledališki vlak (17. avgusta 1885) važno prelomnico, ker je bil sploh prvi masovni obisk Slovencev na Češkem.³⁵

Skupaj z dramatikom Ladislavom Stroupežnickim je Šubert ustvarjal epoho češkega gledališkega realizma, ki ga je v začetku našega stoletja nadomestil modernejši slog pod vplivom Jaroslava Kvapila. Zato je Šubert leta 1900 odstopil, gledališču pa je ostal zvest še naprej. Pisal je svoje gledališke spomine (zanimive tudi za zgodovino slovenskega in hrvaškega gledališča)³⁶ in izdal nadaljevanje preglednih »Dějiny Národního divadla«.³⁷ Bogate izkušnje je posredoval tako češkim kot drugim slovanskim gledališčem³⁸ in za nekaj časa (1907—1908) zopet postal ravnatelj, tokrat novega Mestnega gledališča na Kraljevskih Vinohradih, ki so bili tiste čase še samostojna mestna občina izven Prage.

Na koncu življenja je Šubert zopet deloval kot novinar, urejeval pomemben kulturni mesečnik »Osvěta« (od 1908) in bil član uredništva dnevnika »Národní politika« (od 1909). Umrl je 8. septembra 1915 v Pragi.

Poleg publicističnega dela, usmerjenega predvsem k zgodovini gledališča in k prevrednotenju dotedanje češke dramatike, je Šubert napisal vrsto dramskih del, od katerih so bila nekatera izvajana tudi na slovenskih odrih. Tako kot v romantično pobarvani mladostni prozi je tudi v prvih dramah iskal motive v češki preteklosti,

³³ O Šubertu piše pregledno Jan Voborník v nekrologu František Adolf Šubert (Almanach České akademie XXVI, 1916, str. 138—152), kjer je tudi bibliografija njegovih bolj pomembnih del.

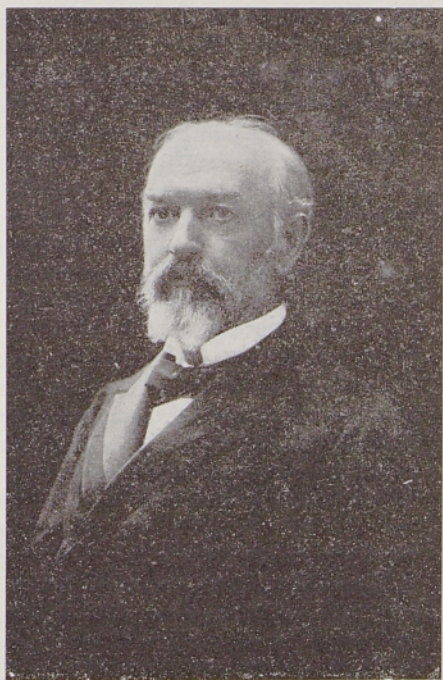
³⁴ F. A. Šubert, Národní divadlo. Dějiny jeho a stavba dokončená. Praha, J. Otto, 1884.

³⁵ J. K. Strakatý, Slovinský divadelní vlak do Prahy před padesáti lety. Československo-jihoslovanská revue V, 1935, str. 181—185; Vezl, str. 67 sq.

³⁶ F. A. Šubert, Z uplynulých dob. — I. Moje vzpomínky. Praha, Unie, 1902; II—III. Moje divadelní toulky I—II. Praha, Unie, 1902.

³⁷ F. A. Šubert, Dějiny Národního divadla v Praze let 1883—1900, I—III. Praha 1908—1911. — Prvi del je Šubert poklonil Govekarju, ki omenja knjigo v pismu št. I/3.

³⁸ Največ je sodeloval z Narodnim gledališčem v Zagrebu v letih 1906—1909.

F. A. Šubert

največ v času narodnega preporoda (Probuzenci — Prebujenci, 1882, prem. 1883) ali v času kmečkih vstaj (Jan Výrava, 1886). Pozneje se je obračal v nedavno preteklost ali celo k sodobnim problemom. Izogibal se ni niti delavskemu gibanju (Drama čtyř chudých stěn, 1893, prem. 1903). Med njegova vrhunska dela spada vsekakor drama »Žně« (Žetev, 1904). Šubert je v svojih delih pokazal globok smisel za gledališko učinkovitost in njihova idejna vsebina je bila na prelomu 19. in 20. stoletja v češki (in sploh slovanski) javnosti zelo aktualna. Zato se ni čuditi, da so jih večkrat igrali v Ljubljani (Jan Výrava, 1895; Žetev, 1909) in v Trstu (Drama štirih revnih sten in Žetev, 1909), enkrat pa v Mariboru (Žetev, 1913).³⁹

Šubertovi stiki s Slovenci se niso omejili samo na izvajanje njegovih dram. V zadnjem desetletju prejšnjega stoletja, ko je Šubert zastopal češko gledališče pred mednarodno javnostjo, je bil vabljen na otvoritve novih gledaliških poslopij v Krakovu (1893), Zagrebu (1895), Lvovu (1900) in seveda na prvem mestu v Ljubljani (1892). V svojih spominih je posvetil veliko pozornosti prav obisku Slovenije, kjer je reprezentiral Čehe skupno z nadrežiserjem Františkom Kollárjem.⁴⁰ Še po letih se je spominjal, da »je bila ta proslava otvoritve slovanskega gledališča zame od vseh štirih najbolj ginljiva«. Zavedal se je nepravilne razdelitve gledališča med Slovence in neštevilno nemško manjšino na Kranjskem.⁴¹ Čeprav se je osebno prepričal o težkih

³⁹ Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967. Popis premier in obnovitev. Ljubljana, Slovenski gledališki muzej, 1967; Vezi, str. 178, 188 sq.

⁴⁰ F. A. Šubert, Moje divadelní toulky I, str. 67—89.

⁴¹ Ibidem, str. 70.

razmerah, v katerih se je razvijala takratna slovenska kultura, je ostal optimist: »Med Slovenci na Kranjskem je namreč tako, kakor je bilo pri nas pred petdesetimi leti. V nečem je pri njih doslej slabše, v mnogem pa boljše kot takrat pri nas. Tam je vse v začetkih, vse raste kot jarina ob veliki noči. Čeprav počasi in ob tisoč preprekah . . ., bo tudi tam vse dozorelo in dospelo k svojemu cilju. Saj niti mi nismo dosegli glavnih ciljev — Slovenci pa jih bodo prav tako, kot jih bomo mi.«⁴²

Zaupanje v bodočnost Slovencev in slovenske kulture je bilo v skladu s Šubertovimi težnjami za razvoj in kulturno osamosvojitve vseh slovanskih narodov. Poskušal je tudi vpeljati slovensko dramatiko na oder praškega Narodnega gledališča in v njegovem času (10. februarja 1898) je bila Funtkova enodejanka »Za hčer« prva na njem uprizorjena slovenska drama.⁴³ Šubert pa je pomagal slovenskemu gledališču tudi s praktičnimi nasveti in z iskanjem češkega naraščanja za ljubljanski oder. O tem govori prav objavljena korespondenca Frana Govekarja. K njej pa je nujno dodati, kar je Šubert napisal v svojih spominih že leta 1902: češki umetniki naj prihajajo v slovensko gledališče in pomagajo njegovemu nadaljnjemu razvoju samo tako dolgo, »dokler sveže domače moči ne bodo dospele tako daleč, da lahko . . . same izvajajo tako važno prosvetno delo.«⁴⁴

V zapuščini F. A. Šuberta v Literarnem arhivu Muzeja narodne književnosti v Pragi⁴⁵ je ohranjenih pet pisem, podpisanih od Frana Govekarja. Prvo od njih podajamo v regestu, naslednja tri in extenso, zadnje (češko pisano) pismo iz leta 1909 pa izpuščamo, ker ni v njem ničesar razen Govekarjevega podpisa, vsebina pa se nanaša samo na nepomembno zamenjavo fotografij.

Po vsebini objavljenih pisem lahko sklepamo, da je Govekar pisal Šubertu samo to, kar je ohranjenega. Prvo pismo je pravzaprav odgovor na Šubertova vprašanja glede stanja ljubljanskega gledališča, ki ga je potem na kratko opisal v svojih spominih,⁴⁶ naslednja tri pisma iz let 1908—1909 pa so v zvezi s prihodom čeških umetnikov v Ljubljano. Razvidno je, da je pobudo za dopisovanje v vseh slučajih dal F. A. Šubert.

1

Govekar Šubertu, Ljubljana 7. nov. 1901

Govekar odgovarja na Šubertova vprašanja glede uprave Deželnega gledališča v Ljubljani, navaja imena gledaliških intendantov, odbornikov, solistov in podobno, žal pa brez posebnega komentarja. Bolj zanimivi so tisti odstavki, v katerih piše o poslu intendanta in o sebi:

»Ves čas je intendantski posel brezplačen in ga izvršujejo posamezniki navadno le po eno leto iz narodne požertvovalnosti.

Letos pa intendanta sploh ni bilo možno dobiti, zato tudi intendanta nimamo.

Pač pa je naprosil odbor, ki se v gledališke posle neposredno ne vtika, mene kot pisatelja in dramatika, da sem prevzel mesto gledališkega drama-

⁴² Ibidem, str. 74.

⁴³ Ibidem, str. 87; Vezi, str. 70 sq.

⁴⁴ Ibidem, str. 89.

⁴⁵ Tu in drugje ne navajam signatur Literarnega arhiva, ki je urejen po abecednem načelu, signature pa imajo samo lokacijski pomen in se pogosto spreminjajo.

⁴⁶ F. A. Šubert, *Moje divadelní toulky I*, str. 88.

turga in tajnika. Gledališke posle izvršujem torej po navodilih društva jaz sam, pomagata mi pa kot blagajnik g. kontrolor Fran Rozman in kot nadzornik garderobe in rekvizit g. dr. Josip Starè.«

Intendantski posel: malo skrajšano je prevzel naslednje besede F. A. Šubert v svojo beležko o razmerah v ljubljanskem gledališču leta 1901 v drugem delu spominov (glej F. A. Šubert, *Z uplynulých dob II. Moje divadelní toulky I*, Praha 1902, str. 88). — *Dr. Josip Starè:* (r. 1847, u. 1922; glej SBL 10, str. 449; SGL III, str. 666), organizator slovenskega amaterskega in pozneje poklicnega gledališča, ki je v raznih dobah izvrševal funkcije odbornika, oz. predsednika Dramatičnega društva, blagajnika, režiserja, lektorja ali garderoberja.

2

Govekar Šubertu, Ljubljana 25. jul. 1908

Enostransko popisan list (29,2 × 23,1 cm) z glavo Odbor »Dramatičnega društva« v Ljubljani; ovojnica se ni ohranila.

V Ljubljani, dne 25. VII. 1908

Velepoštovani gospod ravnatelj!

Na cenjeno Vaše pismo se Vam usojam poročati, da je Glasbena Matica v Ljubljani že pred mesecem angaževala za kapelnika koncertnega orkestra Čeha, g. Talicha ter je ta gospod že 14 dni tukaj v Ljubljani aktiven. — Gosp. Horak se je torej oglasil prekasno, ko ni možno več priporočati ga. Bilo je okoli 30 kompetentov! Večina Čehi. Vzeli so praktičnega kapelnika.

Jako mi je žal, da Vam nisem mogel več ustreči. —

Pri tej priliki Vas zopet prosim usluge:

a) Blagovolite mi poslati en eksemplar navodil, ki so se razdelila med mlade Vaše člene gledé vedenja na odru (jeviště) — *Anleitungen über das Benehmen auf der Bühne etc.* Dal bi ta navodila prevesti.

b) Kdo je zastopnik Mollnarjevega »Teufel« (Dábel)? Ali mi morete posoditi nemško (ali češko) knjigo? — Ali je igra »Laská bdí« (*L'amour veille*) izšla v češ. tisku? Dr. Eirich nima nikakega eksemplarja več. Ali mi morete posoditi češko (ali nemško ali francosko) knjigo?

c) Ali mi priporočate Weissovo opereto »Revisor«?

Lepo prosim, da mi blagovolite odgovoriti!

Z velespoštovanjem Vas pozdravlja

ves Vaš
F. Govekar

Talich: Václav Talich (r. 1883 v Kroměřížu na Moravskem, u. 1961 v Berounu na Češkem), narodni umetnik, eden najpomembnejših čeških dirigentov. Kot violinist in prvi koncertni mojster je deloval na Češkem, v Rusiji in Nemčiji, v obdobju 1908—1912 pa tudi v Ljubljani, kjer je sprejel mesto dirigenta Filharmonije, oz. Opere. Poročil se je s slovensko pianistko V. Prelesnikovo in tudi po vrnitvi v domovino, ko je postal slaven dirigent, ravnatelj Češke filharmonije in Narodnega gledališča v Pragi, je ohranil lep odnos do slovenske glasbe. — *Horák:* Antonín Vojtěch Horák (r. 1875 v Pragi, u. 1910 v Beogradu), češki skladatelj oper, melodramske in scenske glasbe, med drugim tudi k Tylovim, Šubertovim in Jiráskovim dramam oz. komedijam, ki so bile izvajane v Ljubljani. Deloval je kot gledališki dirigent na Češkem, pa tudi v Osijeku (1907—1909) in Beogradu (1909—1910). — *Molnár:* pravilno Molnár Ferenc (r. 1878 v Budimpešti, u. 1952 v New Yorku), madžarski dramatik

in prozaik; Govekar omenja njegovo slovito dramo *Ar ördög* (Vrag, 1007), ki pa ni bila izdana v češkem prevodu. — *Weissova opereta*: Karel Weis (pogosto tudi Weiss, r. 1862, u. 1944), češki glasbeni skladatelj, ki je požel v svojem času največ uspeha z operetami; njegova opereta »Revizor« (Der Revisor) je imela nemško premiero v Nemškem gledališču v Pragi leta 1907, češko pa v Mestnem gledališču na Kraljevskih Vinohradih 29. avg. 1908.

3

Govekar Šubertu, Ljubljana 16. apr. 1909

Obojestransko popisan dvojni list (22,8 × 14,8 cm) z glavo Ravnateljstvo Slovenskega deželnega gledališča v Ljubljani; ovojnica se ni ohranila.

Dné 16. 4. 1909

Blagorodni gospod!

Ne zamerite, da se Vam toli dolgo nisem zahvalil za Vaše krasno literarno delo o Nar. divadlu. Napravili ste mi veliko radost, zlasti še ker ste ljubeznivo pripisali svojo dedikacijo. Z največjim zanimanjem čitam Vaše [!] temeljito knjigo ter se iz nje učim.

H koncu sezone sem imel čez glavo posla, priredil sem dram. stagione v Gorici, obnavljal kontrakte ter odbijal razne intrige v časopisju, odboru in celo med člani. Pretrpel sem pravi »križev pot«, kajti zlobe in lumparije je tudi v Slovincih več ko preveč...

Končno pa sem se rešil roparskih tíc... imenovan sem zopet ravnateljem. Kako dolgo še vzdržim, vedó le bogovi...

A zdaj se moram brigati za angažiranje nekaterih novih členov. Ko ste bili v Ljubljani, ste mi v svoji izredni ljubeznivosti obečali, da mi pomorete najti dobre, disciplinirane in solidne člene iz svojega razsežnega znanstva med češkimi pevci in igralci. Dovoljujem si torej smelost ter se zatekam k Vam po svét in pomoč.

Naš dosedanji prvi tenorist je imel kot neuk začetnik (g. A. Fiala) za 8 mesecev gaže 3100 K. Sedaj zahteva 1600 K več, t. j. 4700 K. Te gaže mož ni vreden, ker ni atrakcija — ima dokaj suh, brezčustven prednos ter je sila debel — in te gaže mu plačati ne morem. Iščem torej novega prvega tenorista, ki bi ga angaževal od 1. septem. — 31. marca ter bi mu plačal do 400 K na mesec. Več kot 3000 K ne morem plačati. Morda poznate koga izmed mlajših tenorov, ki bi bil dober in ambiciozen?

Dalje iščem I. sopranistko za dramske vloge. Plačal bi ji istotoliko, ker si mora nabavljati toalete sama. A mora biti lepa!

Dalje iščem mladodramatično sopranistko ali koloraturko za opero, a bi morala peti tudi v opereti. Mogla bi biti dobra, lepa, temperamentna začetnica. Plačal bi ji do 250 K na mesec. Event. tudi več, če ima repertoire in nekaj prakse.

Dalje želim angaževati tenorista za vse druge operne vloge. Peti pa bi moral tudi v 2—3 operetah. Plačal bi do maksima 300 K.

Iščem tudi mladega baritonista, dobrega začetnika za opero in opereto.

Končno mi dela veliko skrb angažmá dobrega režiserja opere in operete, ki bi bil verziran ter bi umel med personalom vzdrževati dobro disciplino. Peti more katerikoli glas ter bi sodeloval pri operi in opereti.

Čujem o neki gdč. Moudšakovi [?] v Žižkovu, ki je bila angaževana tudi na Kr. Vihogradih, a je morala zaradi g. Čelanskega proč, da je dobra pevka in elegantna pojava. Morda bi bila ta dama dobra za II. operno in operetno pevko? Ali gdč. Kalivodova z g. Zavadihom? Ali g. Lubin, g. Vrba, g. Beneš? — —

Za dramo iščem prvega karakternega igralca in režiserja. Priporočajo mi nekega g. Zvikovskega. Morda ga poznate? — Končno iščem mlado lepo igralko za vse mlade (ljubimске, event. tudi naivne) uloge. Mogla bi biti mlada, lepa, inteligentna in temperamentna začetnica.

Prihodnji teden se pripeljem v Prago ter si dovolim, Vaše blagorodje posetiti. Lepo prosim, da mi blagovolite dotlej zbrati vsaj nekaj informacij in navodil, da morem hitreje dovršiti svoj težavni in nervozni posel. Vi imate med češ. igralskim svetom toliko razgleda, kakor nihče drug ter me morete opozoriti na skrite talente, na katere ste kot ravnatelj mislili. V Ljubljani je zanje najboljša šola, ker si pridobé z mnogimi raznimi ulogami največjo prakso.

Od srca Vam bom hvaležen za vsak migljaj! Z velespoštovanjem Vas pozdravlja

vedno udani Vaš
F. Govékar

Vaše ... delo o Nar. divadlu: F. A. Šubert, Dějiny Národního divadla v Praze let 1883—1900, I, Praha 1908. — Razne intrige: o polemikah, ki so se razvile okrog Govekarjeve »narodne dramatike«, prim. A. Slodnjak, Nova struja (1895—1900) in nadaljnje oblike realizma in naturalizma (Zgodovina slovenskega slovstva IV, Ljubljana 1963, str. 257 sq.), kjer so navedeni še drugi viri. — Ko ste bili v Ljubljani: Govekar se je sestal s Šubertom v Ljubljani najbrž februarja 1909, ko je F. A. Šubert potoval v Zagreb, kamor ga je povabila hrvaška deželna vlada na konferenco o reaktivaciji Opere Narodnega gledališča v Zagrebu. Prim. članek Chorvatské Národní divadlo a říd. Fr. Ad. Šubert v pražském dnevníku Hlas národa 23 (1909), št. 49, str. [5], 18. II.; D. Moravec, Vezi, str. 188. — A. Fiala: Alois Fiala (r. 1879 v Hradcu Královem, u. 1940 v Brnu), češki pevec, ki je deloval v sezonah 1908/9 in 1909/10 v ljubljanski Operi. — Čelanskega: Ludvík Vítězslav Čelanský (r. 1870 na Dunaju, u. 1931 v Prahi), češki dirigent in skladatelj, od leta 1907 šef Opere Mestnega gledališča na Kraljevskih Vinohradeh; kot koncertni in gledališki dirigent je deloval v raznih mestih Evrope, med drugim tudi v Zagrebu. — Beneš: Václav Beneš (Praga, r. 1872, u. 1944), češki pevec, v sezonah 1893—1895 in 1896/7 je pel v ljubljanski Operi.

4

Govekar Šubertu, Ljubljana 25. apr. 1909

Dvojni list (22,8 × 14,8 cm), popisan na prvi in tretji strani, z glavo Ravnateljstvo Slovenskega deželnega gledališča v Ljubljani; ovojnica se ni ohranila.

Dné 25. 4. 1909

Blagorodni gospod redaktor!

Ta teden sem bil zadržan priti v Prago, ker nismo mogli imeti seje za sestavo budgeta 1909/10. Kot referent pa sem moral ostati v Ljubljani.

Trdno se nadajam, da bom mogel vsaj sredi prih. tedna v Prago. O svojem prihodu se bom usodil obvestiti Vas brzojavno (telegramno).

Od srca sem Vam hvaležen, da se blagovolite truditi za meni potrebne sile. Čul sem, da ste celó inserovali! Zato se nadajam, da bo dovolj ponudeb in tudi izbora.

Zdi se mi pa, da ste v inseratih označili dobo angažmanov predolgo: pri nas se igra le od 1. oktobra do 1. aprila vsakega leta. Skušnje se začno pač 1. septembra.

Členi drame in operete seveda začno z učenjem jezika in ulog že 1. avgusta. Operni členi pa dospo v Lj. šele 1. sept., ker je do 1. okt. dovolj časa, da se nauče 1 1/2 opero.

Drama torej od 1. avg. do 1. aprila

Opereta od 1. avg. do 1. aprila

Opera od 1. sept. do 1. aprila.

Gaže sem navedel seveda le aproksimativno ter morejo biti tudi nekoliko višje.

V ostalem se pomeniva ustno.

Z velespoštovanjem Vaš

hvaležno udani
F. Govekar

II. Pisma Frana Govekarja Aloisu Jirásku

1906—1907

Aloisa Jiráska (r. 23. avgusta 1851 v Hronovu, u. 12. marca 1930 v Pragi) ni treba predstavljati, ker spada med pisatelje, katerih dela so bila največ prevajana v slovenščino in katerih dramske stvaritve je slovensko občinstvo prvih desetletij našega stoletja dobro spoznalo.⁴⁷

Naj samo omenimo, da predstavlja delo A. Jiráska vrhunec narodno preporodnih in demokratičnih idealov češkega ljudstva ter realističnih teženj češke literature v drugi polovici 19. stoletja. S tem, da je s svojimi deli v najširših krogih populariziral napredno gledanje na češko preteklost, ki ga je prvi znanstveno utemeljil František Palacký, je soustvarjal narodno ideologijo, ki se je izkazala kot izredno močna zlasti v času najhujšega nemškega pritiska med drugo svetovno vojno. Načelna prednost Jiráskovega idejnega izhodišča je njegov realen odnos do minulih časov, ki v njih ne išče romantike, marveč nauk za svoje sodobnike.⁴⁸

Usmeritev najboljših Jiráskovih del na specifične probleme češke preteklosti in njihova nenavadna epska širina sta bila menda glavna vzroka, da so slovenski prevajalci izbirali manjša in za Jiráska manj značilna dela. Od tega, kar je bilo prevedeno, sta vsekakor najboljši povesti »Filozofska zgodba«⁴⁹ in seveda »Psoglavci«, ki so izšli celo v treh slovenskih prevodih.⁵⁰ Med njimi nas tu zanima tisti, ki ga je Fran

⁴⁷ Vso važno slovensko literaturo o Jirásku je zbral Oton Berkopec v knjigi Česká a slovenská literatura, divadlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslávii. Bibliografie od r. 1800 do 1935. Knihy a časopisy. Praha, Slovanský ústav, 1940, str. 164 sq.; prevodi so navedeni prav tam, str. 22; o uprizoritvah Jiráskovih dram prim. Vezi, str. 178 sq., 191 sq.

⁴⁸ Prim. Dragutin Prohaska, Význam Al. Jiráska pro Jihoslovany. In: Alois Jirásek, Sborník studií a vzpomínek na počest jeho sedmdesátých narozenin. Praha 1921, str. 388—392.

⁴⁹ A. Jirásek, Filozofska zgodba. Z dovoljenjem avtorja poslovenil V. M. Zalar. Ljubljana, Umetniška propaganda, 1920. 128 str. (Češka knjižnica, št. 1.)

⁵⁰ A. Jirásek, Psoglavci. Zgodovinska slika. Poslovenil Vacerad [= Svitoslav Smolnikar]. Slovanski svet I, 1888, str. 9—380, passim. — Za druga prevoda prim. opombe k pismu št. II/2 (Fran Govekar) in št. III/3 (S. Smolnikar).

Alois Jirásek

Govekar tiskal v svojem mesečniku »Slovan« 1906/07; ob tej priložnosti pa je navezal tudi pisemski stik z A. Jiráskom.

Žal ni ohranjena druga Govekarjeva korespondenca (če je kaj bilo),⁵¹ ki naj bi zadevala ljubljanske uprizoritve Jiráskovih dram — še posebej Govekarjev prevod »Laterne«, uprizorjene v ljubljanski Drami 7. oktobra 1918⁵² — ali sploh gledališke zadeve.⁵³ Zato naj vsaj ta tri ohranjena pisma pokažejo odnos med slovenskim gledališčnikom in pomembnim češkim dramatikom v začetku tega stoletja. Ker so

⁵¹ Popis ohranjene korespondence v zapuščini A. Jiráska je v pregledih Marie Vorlíčkove: Soupis korespondence přijaté Aloisem Jiráskem od jednotlivců ze sbírek Muzea A. Jiráska a M. Alše. Praha 1968, str. 19; Soupis korespondence přijaté Aloisem Jiráskem od institucí, organizací a různých kolektivních odesílatelů ze sbírek Muzea Aloise Jiráska a Mikoláše Alše. Praha 1971, str. 96. — V Jiráskovi zapuščini so nekatera pisma, odposlana iz Ljubljane (Narodno gledališče, Slovenska matica itd.), ki lahko pomagajo k boljšemu poznavanju odnosov Aloisa Jiráska do slovenskega gledališča.

⁵² Prim. Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967 št. 471, 917, 1011, 1843 in 2185; v ljubljanski Drami so uprizorili Jiráskova dela »Selanka« (1896), »Laterna« (1918) in »Oče« (1921); ljubljanska Opera je izvajala še opero Karla Kovařovica »Psoglavci« (1902) in glasbeno pravljico Vítězslava Nováka »Laterna« (1931), oboje po literarnih predlogah A. Jiráska.

⁵³ Za zgodovino slovenske drame, oz. njene motivike je še posebej zanimiva komparacija Jiráska z Jurčičem; prim. Fr. Ilešič, Slovinský »Tugomer« a český »Gero«. Slovanský přehled 7, 1904—05, str. 211—215.

pisma Aloisa Jiráska Franu Govekarju bila že objavljena,⁵⁴ naj ta del objave samo dopolni poznavanje medsebojnih stikov med ustvarjalcema, ki sta zapustila globoke sledi v češki in slovenski kulturni preteklosti.⁵⁵

Objavljena pisma so ohranjena v Muzeju Aloisa Jiráska in Mikoláša Aleša v Pragi (Hvězda) in samo prvo od njih je pisano slovensko, ostali dve pismi pa sta v češčini. Govekar ju sicer ni pisal z lastno roko, gotovo pa je diktiral njuno vsebino. Češčina, ki je sicer zelo dobra, priča o tem, da ju je pisal Slovenec.

1

Govekar Jirásku, Ljubljana 27. nov. 1906

Dvojni list (23 × 14,5 cm), popisan z roko Frana Govekarja na straneh 1—3, z glavo Uredništvo ilustrovanega mesečnika »Slovana« v Ljubljani; na ovojnici (z isto glavo): Preblagorodni gospod / gospod / Alojzij Jirásek / profesor, člen češ. akademije, rom[anopisec] / a. t. d. / Praha; žig: Ljub[ljana] — Laib[ach] 27. X[I. 1906]; desni okraj ovojnice je odstrižen, zato so nekatere besede naslova, oz. žiga nepopolne.

V Ljubljani, dne 27. nov. 1906

Vaše preblagorodje!
Najvdanejši podpisaneč usojam se Vaše preblagorodje prositi, da smem prevesti roman »Psohlavci« iz češkega izvirnika na slovenski jezik ter svoj prevod prijaviti v mesečniku »Slovanu«.

Pripominjam, da je roman »Psohlavci« izšel že v nemškem in hrvatskem jeziku ter je zato čas, da ga spoznajo in cenijo tudi moji rojaki. Prevedem ga najvestneje in točno po originalu.

V slučaju, da treba tudi dovoljenja založnika Šimačka, lepo prosim Vaše preblagorodje, da blagovolite posredovati pri Šimačku!

Ker smo mal, ubog narodič ter izhaja »Slovan« jedva v 800 iztiskih, usojam se prositi, da bi nam dali dovoljenje prevoda in prijavljenja brezplačno.

Hotel sem, da bi se Vaš krasni roman tudi originalno ilustroval; želel sem, da vidi moj narod junaške češke Hode tudi v slikah. Zato sem pisal g. J. Ottu, naj mi posodi klišeje za nizko ceno. A glejte! Za 11 Alešovih risb zahteva Otto nič manje ko 219 K 45 h!!!

To so že stari, obrabljeni klišeji, a Otto zahteva zanje kakor bi bili novi! To je naša slavna slovanska vzajemnost! Alešovih klišejev torej ne morem dobiti.

Ker bi pa vendar rad prinesel kake slike Hodov, usojam se Vaše preblagorodje prositi, da mi blagovolite svetovati, kje bi mogel z Vašim blagohotnim

⁵⁴ Jan Petr, A. Jirásek a F. Govekar. Příspěvek ke stykům česko-slovinským ve XX. století. Slovanský přehled 45, 1959, str. 321—322.

⁵⁵ Govekar je Jiráska vsekakor občudoval morda ne samo zaradi njegovih del, marveč tudi zaradi izrednega uspeha in priznanja, ki ga je Jirásek v svojem narodu požel. Občudovanje je razvidno ne le iz stila objavljenih korespondence, ampak tudi iz »vnetega feljtona«, ki ga je Fran Govekar objavil v »Slovenskem narodu« 8. okt. 1918; na Češkem je o njem poročal Josef Páta (Alois Jirásek a Slovinci. Cesta 1, 1918/9, str. 577), ki je označil Govekarjev feljton za »imeniten prispevek k slovanski literarni vzajemnosti«. — Prim. še članek: Anonimus [= Fran Govekar], Pesnik »Psohlavcev« in njih torišče. Slovan V, 1906/07, str. 18—21.

posredovanjem dobiti primerne klišeje s slikami iz domovine Hodov (típe, domažliške vidike itc.). Srčno bi Vam bil hvaležen, ako mi pomorete to [!] kakega ilustrativnega okrasa Vašega romana!

Proseč, da mi skoro blagovolíte odgovoríte [!], sem z vsem spoštovanjem udani Frant. Govékar, m. p.
slovin. spisovatel,
redaktor »Slovana«

Roman »Psohlavci«: eden najboljših zgodovinskih romanov A. Jiráska s tematično čeških kmečkih uporov na koncu 17. stoletja; prvič je izšel v časopisu »Květy« 1884, prva knjižna izdaja 1886. — V nemškem in hrvatskem jeziku: A. Jirásek, Chodische Freiheitskämpfer. Historisches Gemälde. Mit Genehmigung des Verfassers aus dem böhmischen übersetzt von B. Lepař. Prag, J. Otto, 1904. XII, 431 S. (Slavische Roman-Bibliothek); Pasoglavci ili Boj čeških graničara za seljačko pravo. Povjestnička slika iz konca 17. stoljeća. Preveo Stjepan Radić. Zagreb, M. Maravić, 1906. [2], 220 str. (Moderna biblioteka, br. 8—9). — Šimáček: Bohuslav Šimáček (r. 1866), so-lastnik in ravnatelj založbe F. Šimáček (po njegovem očetu Františku, 1834—1885); njegovo podjetje je izdalo Jiráskove »Psohlavce« v prvi izdaji. — Hode: Hodi (češ. Chodové), etnografsko specifična skupina češkega naroda, ki živi na zapadni meji. Hodi so v srednjem veku ustvarili samostojno organizacijo mejne obrambe, ki je bila podrejena samo češkemu kralju; v 17. stoletju se je neuspešno končala njihova borba za »stare pravice«. — Otto: Jan Otto (r. 1841, u. 1916), založnik v Pragi, ki je izdajal med drugim tudi zbrane spise A. Jiráska; prim. Jakub Loukota, Styky nakladatelství Ottova s Al. Jiráskem. In: Alois Jirásek. Sborník studií a vzpomínek na počest jeho sedmdesátých narozenin. Praha 1901, str. 400—410. — Alešoviň risb: Mikoláš Aleš (r. 1852 v Miroticah, u. 1913 v Pragi), češki slikar, risar in ilustrator, ena vodilnih osebnosti tzv. generacije Narodnega gledališča, čigar sodelavec je bil Janez Šubic. Prva izdaja Jiráskovega romana z ilustracijami M. Aleša je izšla leta 1901 in prav to je imel v mislih Govekar v svojem pismu. — Domažliške vidike: Domažlice, mesto na zahodnem Češkem, upravno in kulturno središče Hodov.

2

Govekar Jirásku, Ljubljana 14. jan. 1907

Dvojni list (enak kot pri pismu št. II/1), popisan na 1., 3. in 4. strani (in celo podpisan!) z roko, ki ni Govekarjeva; ovojnica (z isto glavo) z naslovom: Slovnítný Pan / pan Alois Jirásek / školní rada, spisovatel a t. d. / Praha / Spálená ulice / (Bohemia); žig 1: Ljubljana 1 — Laibach 1 [datum nečitljiv], žig 2: Praha 1 — Prag 1 b 16. / 1. 07 5.

V Ljubljani, dne 14/1 1907

Vaše Blahorodí!

Na ctěné Vaše písmo [!], jsem ještě dlužen odpověď. — Především přijmětež nejsrdečnější díky za zasláný mi výtisk »Psohlavců« s velečestným pro mě [!] věnováním. — Překlad upravím rozumí se dle nejnovějšího vydání. Ohledně kliché jsem se obrátil na přítele pana Frant. Hovorku, který mi — jak pevně doufám! — obstará vše jak nejlépe možno. — Trvám, že správně dostáváte »Slovana« ve kterém vychází můj překlad Vašeho románu. — Jestliže né [!], prosím, račte mě laskavě dopisnicí upozorniti. Srdečný dík za dovolení ku překladu »Psohlavců«. — Jen je mě [!] líto, že mě [!] zdejší »Katoliška tiskarna« udělá velkou konkurenci tím, že vydá g. [!] Dr. Josip Debevec katecheta v Kranju [!] (Krainburg) již v měsíci březnu Váš román »Psohlavci« v knize a sice v »Ljudski knjižnici«. — Tím způsobem mě dr. Debevec předejde a moje

práce zůstane tím skoro bezcennou. Kdybych byl věděl, že má dr. Debevec Vaše dovolení ku vdání překladu »Psohlavců« přede mnou, byl bych já pro »Slovana« vyhledal zajisté některou druhou z Vašich prací. — A má vůbec »Ljudska knjižnica« Vaše dovolení? —

V nehlubší úctě se
Vašemu blahorodí poroučí
oddaný

Fran Govèkar,
redaktor »Slovana« a spisovatel.

Zaslaný mi výtisk: najnovější izdaja v tem času je bila A. Jirásek, Psohlavci, Sebraných spisů díl XXI. Praha, J. Otto, 1906. — *Hovorka:* František Ladislav Hovorka (r. 1857 v Březnici, u. 1917 v Steinhofu), češti pisatelj in novinar, ki se je posebno zanimal za gledališče kot urednik revije »Divadelní listy« in editor dramske zbirke »Divadelní svět«. — *Slovana, ve kterém vychází můj překlad:* Govekarjev prevod »Psoglavci. Zgodovinska slika« je izhajal v Slovanu V, 1906/07, str. 22—24, 43—50, 78—85, 108—118, 138—148, 187—189, 214—218, 237—248, 280—285, 297—307, 327—344, 354—380. — *Dr. Josip Debevec* (r. 1867 v Begunjah pri Cerknici, u. 1938 v Ljubljani; prim. SBL I, str. 126 sq.; SGL I, str. 117), teolog in pisatelj, profesor v Kranju (1900—1910), ki je prevajal tudi iz češčine. — *Vaše dovolení:* kakor je razvidno iz pisma št. II/3 in iz Jiráskovega odgovora (prim. Jan Petr, op. cit., str. 322), Debevec ni imel Jiráskovega dovoljenja za objavo prevoda.

3

Govekar Jirásku, Ljubljana 24. jan. 1907

Dvojni list (enak kot pri pismu št. II/1), popisan na 1., 3. in 4. strani z isto roko kot pismo št. II/2; ovojnica (z isto glavo) z naslovom: Slovník Pan / pan Alois Jirásek / školní rada a spisovatel a. t. d. / Praha / Spálená ulice (Bohemia); naslov je bil nepravilen, zato so ga na pošti spremenili na: Žitná ul.; žig 1: Ljubljana 1 — Laibach 1 26. I. 07 — 4; žig 2: Praha 1 — Prag 1 b 28/1 8 07; žig 3: Praha 1 — Prag 1 b 27/1. 07 5; žig 4: [Královské Vinohrady 1] — Königl. Weinberge 1 — 29/1 07 (žiga 1 in 2 sta na aversu, žiga 3 in 4 pa na reversu).

V Ljubljani, dne 24-1 1907

Vaše Blahorodí!

Na váš ctěný dopis ze dne 17. t. m. dovoluji [!] si znova odpověděti, jelikož mě velice překvapil novinkou, že naši roztomilý [!] »katoliki« zákony tisku neznají a také jich neberou v úvahu.

Tušil jsem již dříve, že věc je asi taká. — Co teď dělati?! — Myslím, že by p. J. Otto, jakožto nakladatel mohl zakročiti a vydání »Psohlavců« zastaviti, jelikož k překladu neměli vůbec autorova dovolení a na vydání knihy je speciálně ještě třeba dovolení nakladatele J. Otty. Je tu tedy třeba dvojího dovolení a úřednictvo [!] »Ljudske knjižnice« nemá žádného. — Jestliže dr. Debevec dostane obě ta dovolení k novému překladu, prosím, aby se upozornil na přednost dovolení, které má »Slovan«, a se mu poroučí, aby vydal svůj překlad nejdříve po 1. červnu 1907. Jen tak je mi možno naše »katolike« z [!] vydáváním [!] překladu v »Slovanu« předejiti. Záležitost ta by měla právo vlastně vyrovnati se soudně a nedorozumění to může se zameziti tím způsobem, aby nebyla poškozena ani jedna ani druhá strana. — Prosím, aby nebylo mých

dopisů ohledně dr. Debevece nikterak zmiňováno, jelikož nechci hrát roli intrikána, ale jde mi za [!] právo a prospěch »Slovana«. —

Račte tudíž [!] celou tu záležitost přepustiti p. Ottovy [!], necht ji [!] rozřeši v mém zájmu. Pan J. Otto necht píše tedy v záležitosti »Psohlavců« tak, aniž by se o mém jménu zmínil, na adresu:

Ředitelství [!]

Katolišské tiskárne

v Ljubljani

(Redakcija »Ljudske knjižnice«.)

Nakladatelství je totiž »Kat. tiskárna« v Ljubljani a úřednictvo [!] (dr. Debevec v Kranju.) Ježto je »Slovan« list *pokrokový*, chtějí mu tudíž [!] klerikalci [!] i takto škoditi. —

Odpustte, prosím, že Vám ukrádám Váš tak drahocený [!] čas svými dopisy, ale prosím, račte se vžítí v moji nepříjemnou o chloulostivou situaci a mě [!] laskavě odpuste [!]. —

V naději, že se záležitost ta skončí k všestrané [!] spokojenosti, poručím se Vám

v nehlubší účtě

Vám vděčný a oddaný

Fran Govékar.

»Katoliki« zákony tisku neznají: opozorilo na to, da ni Katoliška bukvarna v Ljubljani zaprosila niti avtorja, niti založbe za dovoljenje, da objavi prevod Jiráskovih »Psohlavcev« (glej pismo št. II/2). — J. Otto: glej opombo k pismu št. II/1. — *Úřednictvo*: izraziti slovenizem (v češčini edino: redakce), ki — poleg drugih — kaže, da je pismo pisal Slovenec. — *Katolike*... *předejiti*: po Jiráskovi intervenciji je založnik Otto res posegel (prim. Jan Petr, op. cit., str. 322) in zato je ta prevod (Pasjeglavci. Zgodovinska povest. Preložil S. S. [= Svitoslav Smolnikar]. Ljubljana, Katoliška bukvarna, 1906; Ljudska knjižnica, zv. 4) izšel šele leta 1909. — *Dr. Debevec*: glej opombo k pismu št. II/2.

III. Pisma Frana Govekarja Františku Táborskému

1907—1909

Češki pesnik, pisatelj, slavist in pedagog František Táborský je — podobno kot F. A. Šubert — ena izmed široko razgledanih osebnosti na prelomu 19. in 20. stoletja, ki so delovale na številnih področjih in zato pustile bolj široke kot globoke sledi v kulturni zgodovini svojega naroda.⁵⁶

Táborský se je rodil na Moravskem, v Bystřici pod Hostýnom, dne 15. januarja 1858. Za slavistično orientacijo se je odločil že kot dijak na Slovanski gimnaziji

⁵⁶ Gradivo, ki je pomembno za spoznanje življenja in dela F. Táborskega, je raztreseno v številnih člankih, od katerih navajam: František Táborský. Hrst statí a přátelských vzpomínek k jeho sedmdesátce. (Red. B. Vavroušek.) Praha 1928; Jan Thon, 75 let života Fr. Táborského. Národní listy 73, 1933, št. 15, str. 10, 15. I.; A. N. [= Arne Novák], K osmdesátce Františka Táborského. Lidové listy (Brno) 46, 1938, št. 24, str. 7, 15. I.; J. R. Marek, Osemdesát let Františka Táborského. Národní listy 78, 1938, št. 14, str. 5, 15. I.; Albert Pražák, František Táborský. Ročenka Slovanského

v Olomoucu (1871—1879). Začetki njegovega literarnega ustvarjanja so povezani z gibanjem »Mladá Morava«, ki se je borilo za narodno realistično književnost in je bilo v nekaki opoziciji do sodobnih »lumírovcev«, ki so se usmerjali v kozmopolizem. Táborský je spočetka pisal rodoljubne, rodbinske ali regionalno pobarvane pesmi, pozneje bolj filozofske meditacije, poskušal se je tudi v prozi in v dramatikih.

Bolj pomembna kot pesniška je njegova dejavnost na področju literarne kritike in zgodovine, zlasti pa likovne umetnosti. Postal je najboljši češki prevajalec Lermontova in drugih ruskih pesnikov, odličen interpret Puškina in še posebej poznavalec vzhodnoslovanskega slikarstva in arhitekture. Pomembni so bili tudi njegovi spisi o ruskem gledališču.⁵⁷

Čeprav je Táborský skoraj vse življenje opravljal posle profesorja, oziroma ravnatelja Višje dekliske šole v Pragi, je našel čas tudi za živahno organizacijsko delo. Bil je pristaš tzv. novoslovanskega gibanja, ki se je razvijalo v začetku tega stoletja in čeprav je bilo politično konservativno, je obračalo pažnjo češke javnosti k življenju drugih slovanskih narodov.⁵⁸ Tudi na Táborskega je morda vplivalo, da je posvetil nekaj pozornosti zapadnim in južnim Slovanom, da je sprejel bolj splošno-slovansko orientacijo in po prvi svetovni vojni postal celo predsednik Društva slovanske vzajemnosti v Pragi.⁵⁹

Čeprav je bil interes Táborskega za južne Slovane samo obrobne značaja, je le zapustil nekaj sledi. Leta 1910 se je vračal z daljšega študijskega bivanja v Rusiji preko Sofije, Beograda, Zagreba in Ljubljane.⁶⁰ V slovenski in hrvaški prestolnici si je ogledal razstavi, o katerih je potem podrobno poročal v češkem tisku. Na Slovenskem in Hrvatskem se je zavedel dejstva, kako malo Čehi poznajo svoje južne brate, čeprav poskušajo — tu je jasen odmev novoslovanskega gibanja — postati vodilni element Slovanov, in jih je pozval, naj slovanski jug spoznavaajo mnogo bolj intenzivno. Po tej programski ugotovitvi je poročal o razstavi »Osemdeset let umetnosti v Sloveniji (1830—1910)«, ki jo je videl v Jakopičevem paviljonu. Táborský je sodil posamezne pojave in osebnosti slovenskega slikarstva dosti kritično in ugotovil, da »slovenski likovni umetnosti se doslej Prešeren ni rodil«. V mladi generaciji pa je našel nekaj talentov (R. Jakopič, M. Jama in drugi), ki jim sicer — po mnenju Táborskega — manjka težnja po narodni svojstvenosti, ki pa so velika nada za bodočnost.⁶¹

Decembra 1910 je Táborský obiskal še Zagreb, kjer se je seznanil z Ivanom Meštrovičem. Delo takrat še mladega kiparja je populariziral na Češkem in si je z Meštrovičem dopisoval. Najlepši sad tega dolgoletnega prijateljstva je bila publikacija o Meštroviću, ki jo je izdal ob njegovi reprezentativni razstavi v praškem

ústavu v Praze XII (1939—1946), Praha 1947, str. 121—122; Zdeněk Nejedlý, František Táborský. Praha—Moskva. Revue pro kulturní a hospodářskou spolupráci ČSR a SSSR 2, 1937—38, str. 339; Julius Dolanský, Památce bojovníka — K stým narozeninám Frant. Táborského. Praha—Moskva. Měsíčník pro sovětskou literaturu a umění 8, 1958, str. 61—69; Danuše Kšicová, František Táborský — propagátor a překladatel ruské literatury. Slavia 31, 1962, str. 224—241.

⁵⁷ Prim. F. Taborský, O ruském divadle. Praha, Radhošť, 1935.

⁵⁸ D. Kšicová, Účast Fr. Táborského v novoslovanském hnutí. Slavia 34, 1965, str. 377—401.

⁵⁹ Společnost slovanské vzájemnosti v Praze. Národní osvobození 2, 1925, št. 72, str. 6, 14. III.

⁶⁰ Bedřich Slavík, František Táborský a slovanské národy. Slovanský přehled 44, 1958, str. 57—58.

⁶¹ F. Táborský, Dvě jihoslovanské umělecké výstavy. Národní listy 51, 1911, št. 6, str. 1, 6. I.

Fr. Taborský

Belvederu leta 1933.⁶² Tako je Táboorský s svojim delom tehtno prispeval k popularizaciji jugoslovanske umetnosti na Češkoslovaškem.⁶³

Doslej neznan je delež F. Táboorskega v poglabljanju medsebojnega sodelovanja Čehov z južnimi Slovani na področju gledaliških in literarnih stikov. Objavljeni pismi, ki sta ohranjeni v zapuščini Františka Táboorskega (umrl je 21. junija 1940 v Pragi) v praškem Literarnem arhivu, sta dokaz, da je Táboorský sodeloval s Slovenci tudi kot žurnalist. Obenem vsebujeta zanimive Govekarjeve formulacije slovanske vzajemnosti, pa tudi njegove pritožbe na kulturno raven Slovencev.

1

Govekar Táboorskemu, Ljubljana 21. okt. 1907

Obojestransko popisan dvojni list (21,7 × 14,4 cm) z glavo Uredništvo ilustriranega mesečnika »Slovana«; ovojnica se ni ohranila.

⁶² F. Táboorský, Ivan Meštrović. Praha, Orbis, 1933. 23 [1] str., 25 slik; prim. B. Slavík, op. cit., str. 57.

⁶³ Delo Táboorskega o Meštroviću je naletelo na zelo dober odmev; slavist Antonín Frinta je npr. pisal, da »naš domači tolmač Meštrovićeve umetnosti je že od nekdaj Fr. Táboorský...« (A. F., Výstava Ivana Meštroviće. Slovanský přehled 25, 1923, str. 176—178). — F. Táboorský je vključil obravnavo slovanske, hrvaške in srbske likovne umetnosti v pregledno delo Čtyři kapitoly o slovanském umění výtvarném (in: Slovanstvo. Obraz jeho minulosti a přítomnosti, Praha 1912, str. 547—601).

V Ljubljani, dne 21./10. 07

Velespoštovani gosp. profesor!

Gosp. kolega Kuffner Vam je razložil mojo prošnjo gledé clichéjev čeških reprodukcij za slovenski ilustrovani mesečnik »Slovana«. Vi, gospod profesor, pa ste mi, dasi Vam osebno nisem znan, na dopisnici sporočili laskavo in ljubezno, da mi radi poslužite. Sprejmite mojo najpristrčnejšo zahvalo za toli velik dokaz pravega pojmovanja ideje slovanske vzajemnosti. Ideja brez izvrševanja v praksi je lep mrtvec!

»Slovana« ima program, seznanjati Slovence s kulturo Slovanov; zato pri naša članke in ilustracije o slovanskem životu vobče.

Seveda je izdajanje »Slovana« zvezano z velikimi žrtvami, ker klišeji mnogo stanejo ter si moram pomagati v prvi vrsti s podporo vslužnih kolegov, ki mi posojajo svoje klišeje proti povratku.

Zlasti težko mi je bilo doslej dobiti kaj s Češkega. Edina slavna »Ústřední M. Školská« mi je posodila 10 klišejev iz svojega jubilejnega spisa, — več prositi se nisem upal.

Društvo »Manes« mi je pošiljanje »Volnih smerí« sploh ustavilo, da nimam lista več, dasi ne vem, s čím sem se gospodom zagrešil. Na klišeje »V. Sm.« pa niti misliti ne smem, ker so za nas sila dragi. Zdarma jih ne dajo, izposojanje za enkratno uporabo pa nam je predrago. Imeli smo iz »V. Sm.« kakih 5 klišejev, a so bili dražji kakor originali!

Zato prosim lepo Vas, dragi gospod profesor, da mi pomagate. Vsak klišej mi je dobrodošel, pa bodisi reprodukcija slik ali kipov (soh), umetne obrti, umetnikov, pisateljev, igralcev, igralk... skratka vsega, kar interesuje Vas, interesuje mene. Slovani smo ena družina, ideali so skupni, uspehi nas vseh.

Obenem Vas prosim za z a m e n o Vašega lista »Krasý našeho domova« ter Vam pošiljam zadnji dve številki »Slovana« v orijentacijo.

Z najodličnejšim spoštovanjem
sem Vaš

udani

Fran Govékar

Kuffner: Josef Kuffner (r. 1855 v Blatni, u. 1928 v Pragi), češki žurnalist, pisatelj in gledališki kritik, pridobil je popularnost zlasti s feljtoni v dnevniku »Národní listy«. — Ústřední M. Školská: Ústřední matice školská (Osrednja šolska matica), zveza društev za ustanavljanje in podporo čeških šol in knjižnic v krajih, ki so bili narodnostno ogroženi z germanizacijo; ÚMŠ je nastala leta 1880 kot protiutež Schulvereinu in je uspešno delovala vse do leta 1948. — Jubilejní spis: Ústřední Matici Školské na oslavo 25-leté činnosti 1880—1905. Jubilejní dar spisovatelův a výtvarných umělců českých. Praha, Ústřední Matices Školská, 1906. — Društvo »Manes«: Spolek výtvarných umělců Mánes, društvo likovnih umetnikov, ki je nastalo leta 1887 kot organizacija modernih umetnikov pod predsedništvom Mikoláša Aleša (glej opombo k pismu št. II/2); od 1896 je bila glasilo društva revija »Volné směry«. — Soh: socha (češ.) — kip.

Govekar Táborgskemu, Ljubljana 3. febr. 1909

Obojestransko popisan dvojni list (17,7 × 13,6 cm), na prvi strani je rokopisna beležka »Govekar« [Táborgský]; ovojnica se ni ohranila.

V stanovanju dramatika Viktorja Dyka

Predragi gospod profesor!

Dolgo je že, odkar se nisem oglasil pri Vas, ali gledališče me je okupiralo vsega. Dosezam znamenite uspehe, zlasti z opero in z opereto, ki sta malone v e d n o r a z p r o d a n i. Občinstvo je povsem in jako zadovoljno. Imam pa težko stališče z žurnalistiko, ki mi je zavistna in me osobno napada. Zlasti pri »Sloven. Narodu«, ki je organ m o j e stranke, sedi neki osobni intrigant, ki me žali osobno.

Tako imam poleg uspehov v gledališču in priznanja publike prenašati prostote zavisti in nizkotnosti, kar me seveda boli.

Nadejam se, da dosežem za prihodnjo sezono e n igralni dan v e č za slovensko gledališče ter nemško gledališče docela izrinem iz deželnega zavoda. To bi bil moj največji uspeh!

Tudi moj »Slovan« lepo uspeva, dasi mu i s t i žurnalist »Slov. Naroda« meče polena zaradi konkurence »Ljubljanskemu Zvonu«. Težko je delati med Slovenci, ki so majhni in malenkostni! —

Ali bi mi mogli posredovati pri administraciji »Volne Směry«, da mi pošljajo svoj list v zameno? Ustno sem vam že povedal, da so mi list brez povoda ustavili in mi ga ne pošiljajo več.

Takisto bi Vas lepo prosil, da posredujete zame, da mi pošljejo zopet nekaj svojih starih klišejev za »Slovana«. Vse, kar so mi poslali, sem vrnil ter se

zahvalil za bratsko vslužnost. Najudaneje Vas prosim, da mi vnovič izkažete svoje dobro srce ter da mi daste čim preje poslati nekaj klišejev z napisi vsebine in imenom avtorjev.

Kako živite? Kaj počne g. redaktor Kuffner? Najlepše ga pozdravljam! Morda more spraviti v »Nar. Liste« kratko vest o našem zavodu. Jako bi mu bil hvaležen. Toda brez o p a z k e , da je dopis iz Ljubljane!

Moja žena je bila zelo opasno bolna; imela je šen (Gesichtsrose). Bal sem se zanj, a zdaj ji je že nekaj bolje.

Prosim, ne pozabite name!

Najlepši pozdrav!

Ves Vaš F. Govekar

V Ljubljani, 3./II. 09.

Ali gledališče: med tema besedama je Govekar prečrtal besedico »je«. — *Osobni intrigant:* glej opombo k pismu št. I/3; v tem primeru misli Govekar Miroslava Malovrha. — *Volné Směry:* glej opombo k pismu št. III/1. — *Kuffner:* glej opombo k pismu št. III/1. — V »Nar. Liste«: v dnevniku »Národní listy«, glasilu mladočeške stranke, ni bilo nobene vesti o Govekarjevih »uspehih«. Vest o Govekarjevi funkciji ravnatelja SDG v Ljubljani je bila objavljena že prej (Z Lublaně. Ředitelem divadla zvolen Fr. Govekar. Národní listy 48, 1908, št. 162, str. 3, 13. VI.), tri mesece po tem pismu pa je prinesel vest o njegovem delovanju drug praški list (K slovinskému divadlu v Lublani byli řed. p. Govekarem engagováni opětně čeští členové opery a operety... Volné slovo pražských předměstí 16, 1909, št. 40, str. 3, 19. V.). — *Toda* — — — *iz Ljubljane:* po drobnejši pisavi se zdi, da je bil ta za Govekarja značilni stavek dodan šele pozneje v že zaključeno pismo.

Les lettres de Fran Govekar aux collègues tchèques

Jaroslav Pánek, docteur ès lettres, directeur d'un des archives littéraires à Prague, ouvre la série de lettres adressées par M. Govekar aux collègues tchèques par une opinion qu'ont les Tchèques de M. Govekar comme travailleur culturel et politique, élaborée à l'aide des articles publiés dans les journaux. Il en constate que, contrairement aux Slovénes, les Tchèques ont une opinion essentiellement positive de Govekar. Dans la première moitié de son traité (la deuxième moitié paraîtra dans le numéro suivant), l'auteur nous présente des lettres intégrales, ou selon l'importance du sujet, des passages des lettres, écrites par M. Govekar à trois hommes importants dans la culture tchèque: à l'ancien directeur du Théâtre national à Prague, František Albert Šubert (deux lettres de 1907 à 1908 où M. Govekar lui demande de l'aider à choisir des acteurs tchèques pour le théâtre de Ljubljana), au conteur et auteur dramatique Alois Jirasek (trois lettres de 1906 à 1907, où M. Govekar demande la permission de traduire l'œuvre de Jirasek, Psoglavci) et au journaliste et critique, professeur František Taborský (deux lettres de 1907 à 1908 où M. Govekar demande des clichés pour la revue »Slovan«).